

Lietuvos etninių grupių nuostatos dėl narystės Europos Sąjungoje¹

Tadas Leončikas

SOCIALINIŲ TYRIMŲ INSTITUTAS, LIETUVA

SANTRAUKA. Šio straipsnio tikslai – aptarti Lietuvos narystės Europos Sąjungoje paramos mastą didžiausiose Lietuvos etninėse grupėse ir išdiskutuoti mažumų nuostatų dėl narystės Europos Sąjungoje kaitą bei jos priežastis. Analizuojamasis laikotarpis – 1999–2003 metai. Straipsnio šaltiniai – pagrindinės pastaraisiais metais Lietuvoje atliktos plataus masto nuomonei apie Lietuvos narystę ES skirtos apklausos. Apibendrintai galima pasakyti, kad visose pagrindinėse etninėse grupėse laikomasi panašios nuomonės dėl Lietuvos narystės Europos Sąjungoje. Kiekvienos jų pritariančių skaičius viršija nepritariančiųjų skaičių. Atskirais laikotarpiais absoliutus pritariančiųjų ir nepritariančiųjų narystei skaičius kinta, todėl duomenų analizė leidžia atskleisti tam tikrų tendencijų. Per keletą metų iki referendumo visose grupėse pagausėjo narystės ES priešininkų ir sumažėjo neapsisprendusiųjų skaičius. Tačiau ir ankstyvuojiu periodu, ir vėlesniu laikotarpiu tarp neapsisprendusiųjų daugiausia buvo lenkų. Nerimas dėl žemės nuosavybės gali būti vienas iš veiksnių, turinčių įtakos jų nuostatoms dėl narystės Europos Sąjungoje. Iki 1999 m. rusų, pasirengusių balsuoti už Lietuvos narystę ES, nušimtis buvo didžiausias, tačiau 2000 m. trečdalis rusų buvo nusiteikę prieš eurointegraciją. Skirtingas paramos lygis išliko iki pat referendumo, o tautinių mažumų aktyvumas balsuojant referendume taip pat buvo mažesnis nei lietuvių.

Raktazodžiai: EUROPOS INTEGRACIJA, TAUTINĖS MAŽUMOS, VIEŠOSIOS NUOMONĖS FORMAVIMAS.

Viešosios nuomonės apklausos, atliktos iki referendumo dėl narystės Europos Sąjungoje, atskleidė, jog pagrindinės Lietuvos etninės grupės nevienodai remia Lietuvos integraciją į Europos Sąjungą. Tyrinėtojus tai skatina ieškoti šio reiškinio priežasčių ir analizuoti veiksnius, formuojančius skirtingų etninių grupių nuomones dėl Lietuvos integracijos į Europos Sąjungą. Šio straipsnio tikslai – aptarti Lietuvos narystės Europos Sąjungoje paramos mastą didžiausiose Lietuvos etninėse grupėse ir išdiskutuoti mažumų nuostatų dėl narystės Europos Sąjungoje kaitą bei jos priežastis.

Straipsnio šaltiniai – pagrindinės pastaraisiais metais Lietuvoje atliktos plataus masto nuomonei apie Lietuvos narystę ES skirtos apklausos: apklausos apie visuomenės paramą narystei ES (nuo 1997 m. atlieka „Vilmorus“); Eu-

¹ Ankstesnis šio straipsnio variantas publikuotas 2002 m.: Kasatkina, N., Leončikas, T. (2002) Lietuvos tautinių grupių nuostatos integruojantis į Europą. In: Staliūnas (sud.) *Europos idėja Lietuvoje: istorija ir dabartis*. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas.

ropos Komisijos atstovybės užsakymu atliktos apklausos: „Lietuvos gyventojų požiūris į Europos Sąjungą“ – reprezentatyvi gyventojų apklausa 2002 m. gegužės 2–19 d. (N = 2523), „Vilmorus“; telefoninė Lietuvos gyventojų apklausa 2003 m. vasario 3–24 d. (N=10 000), „Vilmorus“; „Gyventojų apklausa apie ES“, 2003 m. rugpjūčio 12 – rugsėjo 3 d. (N=1000), TNS Gallup.

Požiūrių į Europos integraciją dinamika (1999–2003 m.)

Šiame skyriuje apžvelgsime, ar paramos Lietuvos narystei Europos Sąjungoje mastas skiriasi didžiausiose etninėse grupėse, ir kaip jis kito. Apibendrintai galime pasakyti, kad visose pagrindinėse etninėse grupėse laikomasi panašios nuomonės dėl Lietuvos narystės Europos Sąjungoje. Visose jų pritariančiųjų skaičius viršija nepritariančiųjų skaičių. Atskirais laikotarpiais absoliutus pritariančiųjų ir nepritariančiųjų narystei skaičius kinta, todėl derėtų atsižvelgti į platesnius laiko intervalus apibendrinančius duomenis: jie gali atskleisti ne momentinius svyravimus (pvz., per mėnesį), o tam tikras tendencijas. Įvertinus agreguotus duomenis² apie paramą Lietuvos narystei ES matyti, kad nedideli skirtumai egzistuoja (Žr. grafikus 1, 2).

Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad ankstesniu laikotarpiu būta entuziazmo, kuris, aiškėjant prisitaikymo prie ES būtinybei (reformos, žemės ūkio pertvarkymas), ilgainiui šiek tiek išblėso. Nors prasidėjus Lietuvos ir ES deryboms 2000 m. padažnėjo diskusijų, padaugėjo informacijos ir visuomenėje kilo nemenkas pagyvėjimas, jis skirtingose etninėse grupėse buvo nevienodas³.

Esama nuomonės, kad visuomenės pritarimas Europos integracijai ar Europos Sąjungos plėtrai yra susijęs su vyriausybės populiarumu (ir ES narėse, ir besiderančiose šalyse): parama Europos integracijai visuomenėje didesnė tuomet, kai vyriausybė populiari ir visuomenė palankiai vertina jos veiklą (paprastai ir ‘pozicija’, ir ‘opozicija’ išlaiko tą pačią – proeuropinę – politikos kryptį). Kitaip tariant, daugelyje šalių kai kurie žmonės eurointegraciją laiko ‘valdžios reikalais’ ir tas ‘valdžios reikalas’ labiau remiamas tada, kada palaikoma pati ‘val-

² Paprastai Lietuvoje atliekamų viešosios nuomonės apklausų imtyje (~1000) nelietuvių poaibis (atitinkantis santykinę nelietuvių gyventojų dalį visoje Lietuvos populiacijoje) būna per mažas patikimoms išvadoms daryti. Tačiau atliekant reguliarias apklausas įvertinti specifines grupes galima sujungus kelių apklausų duomenis – šitai išplečiama apklaustų respondentų aibė iki skaičiaus, leidžiančio daryti statistiškai patikimesnius apibendrinimus. Taip gauti duomenys vadinami agreguotais.

³ Plačiau nuomonių apklausų rezultatus yra apžvelgęs Vladas Gaidys: Gaidys V. (2002) “Inter-ethnic Relations in Lithuania (Evidence from Public Opinion Polls)”. Nepublikuotas straipsnis.

džia' (pirmiausia – vyriausybė ir parlamentas). Šis aiškinimas gana gerai tinka komentuojant trumpalaikius svyravimus ir taikant jį visuomenės daugumai. O kuo ypatingi atskirų etninių grupių, jų segmentų požiūriai?

Per keletą metų iki referendumo visose grupėse pagausėjo narystės ES priešinių ir sumažėjo neapsisprendusiųjų skaičius. Tačiau ir ankstyvuojų periodu, ir vėlesniu laikotarpiu daugiausia neapsisprendusiųjų buvo tarp lenkų. Turint tai omenyje, pakankamai pagrįstai atrodo vykusį lenkų gyventojų auditorijai skirtos informacijos plėtra. Išaugęs lenkų euroskeptikų skaičius ir labiau, negu lietuvių, sumažėjęs šalininkų skaičius gali būti susijęs su kai kurių lenkų, gyvenančių periferijoje ir susijusių su žemės ūkiu, situacija. Nerimas dėl žemės nuosavybės gali būti vienas iš veiksnių, darančių įtakos jų nuostatoms dėl narystės Europos Sąjungoje. Žemės klausimo aktualumą lenkų auditorijoje palaiko ne tik tiesioginis kai kurių asmenų suinteresuotumas, bet ir žiniasklaidoje aptariamai nesklandumai bei skaidrumo stoka atkuriant nuosavybės į žemę teises Vilniaus apylinkėse.

Iki 1999 m. rusų, pasirengusių balsuoti už Lietuvos narystę ES, nuošimtis buvo didžiausias. Vienas iš šio skirtumo paaiškinimų buvo tam tikri sociodemografiniai etninių grupių skirtumai. Iš reguliarių apklausų duomenų yra žinoma, kad miesto gyventojai dažniau remia narystę ES nei kaimiečiai; palankiam eurointegracijos vertinimui įtakos turi aukštasis išsilavinimas. Tarp rusų palyginti daugiau miestiečių ir žmonių su aukštuju išsilavinimu, esą todėl jie ir remia Lietuvos narystę ES. Mažai tikėtina, kad rusų sociodemografinė sudėtis per artimiausią porą metų iš esmės pasikeitė (aktyviausia migracija vyko kiek anksčiau), tačiau nuostatos dėl eurointegracijos pakito radikaliausiai iš visų trijų tautinių grupių. Be to, tam tikrų abejonių kelia ir pats rusų populiacijos sociodemografinis įvaizdis, kurio štrichai labiau susiję su dar 1989 m. įvykusio surašymo duomenimis, o ne šiandienos situacija. Koks migracijos, kilusios po Nepriklausomybės atkūrimo, poveikis, dar nebuvo tiksliai įvertinta. Bet kuriuo atveju euroskeptikų skaičius analizuojamuoju laikotarpiu išaugo dvigubai, ir 2000 m. trečdalis rusų buvo nusiteikę prieš eurointegraciją. Ar gali būti, kad tai – tik situacinis nuotaikų svyravimas, susijęs su aukščiau minėtu 'valdžios' populiarumo fenomenu (2000 m. rudenį vyko Seimo rinkimai)? Šis aiškinimas nebūtų pakankamas: esminį kai kurių rusų prieštaravimą Lietuvos narystei rodo didesnis, nei kitose grupėse, skaičius žmonių, apskritai atmetančių šią perspektyvą, o ne abejojančių dėl tinkamiausio laiko, pasirengimo ar pan. (t.y. į klausimą: „Kada Lietuvai tikslingiausia įstoti į ES?“ atsakančių „niekada“).

Skirtingas paramos lygis išliko iki pat referendumo, o tautinių mažumų aktyvumas balsuojant referendume taip pat buvo mažesnis nei lietuvių (1 lentelė).

Etninės dimensijos svarbą vaizdžiai atskleidžia 1–2 grafikai.

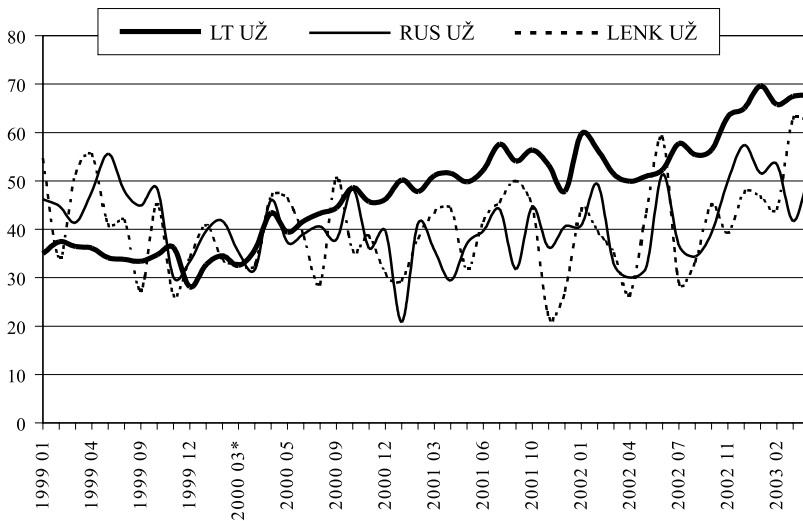
1 grafikas parodo, kokios buvo nuostatos kiekvieną mėnesį vykusių apklausų duomenimis. Dideli svyravimai lenkų ir rusų kreivėje leidžia aiškiai suvokti, kad dėl nedidelio šioms grupėms priklausančių respondentų skaičiaus imtyje egzistuoja didesnis, nei lietuvių grupėje, paklaidos intervalas (lietuvių kreivė tolygesnė). Tačiau nepaisant to, apžvelgus visą daugiau nei trejų metų laikotar-

1 LENTELĖ. Lietuvių, lenkų ir rusų dalyvavimas referendume dėl Lietuvos narystės ES. 2003 m. rugpjūčio mėn. apklausos duomenys

	Kaip balsavote referendume dėl narystės ES? (proc.)		
	lietuviai	lenkai	rusai
Už	90	76	79
Prieš	4	8	11
Neatsakė	6	16	10
Dalyvavo	82	63	55
Nedalyvavo	18	37	45

Šaltinis: TNS Gallup tyrimo „Gyventojų apklausa apie ES“, atlikto 2003-08-12 – 2003-09-02, ataskaita.

1 GRAFIKAS. Referendume balsuotų UŽ narystę ES (proc.) 1999-01–2003-04.



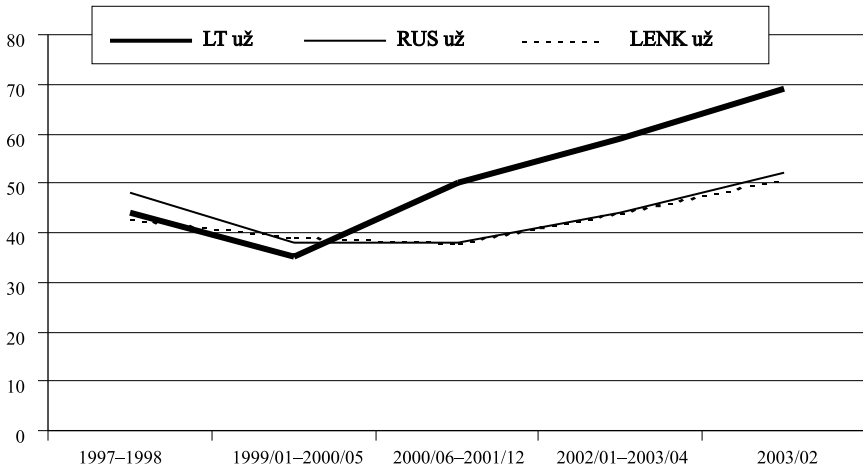
Šaltiniai: Europos komitetas / Vilmorus

pį (1999-01–2003-04) matyti, kad integracijos šalininkų lietuvių grupėje skaičiui kylant, šalininkų skaičius tarp lenkų ir rusų nedidėja arba mažėja.

2 grafikas parodo duomenis, kurie atspindi vidutines nuostatas per penkis maždaug 1,5 metų ilgumo laikotarpius (išskyrus 2003 m. vasario mėn., kuomet likus keliems mėnesiams iki referendumo buvo atlikta didelio masto telefoninė apklausa, savo dydžiu prilygstanti kitiems lyginamiesiems laikotarpiams).

Reikėtų dar kartą atkreipti dėmesį į tą aplinkybę, kad apžvelgėme apibendrintus etninių grupių duomenis. Nėra tikėtina, kad per šiuos kelerius metus šių grupių sociodemografinė sudėtis galėjo radikaliai keistis – kitaip tariant, už arba prieš narystę ES pasisakydavo ta pati rusų, lenkų arba lietuvių gyven-

2 GRAFIKAS. Referendume balsuotų UŽ narystę ES (proc.). Penkių periodų agreguoti duomenys



Šaltiniai: Europos komitetas / Vilmorus

tojų dalis. Skirtinga nuomonių kaita patvirtina, kad etninis veiksnys turi savo reikšmės, kad etninės grupės nevienodai reagojo/nereagojo į tuos pačius veiksnius, arba jų nuostatomis buvo svarbios skirtingos aplinkybės.

Mažumų nuomonės formavimosi veiksniai

Iki referendumo atskiras rusų arba lenkų informavimas apie eurointegraciją vyko – pasirodė keletas nedidelių leidinių, tačiau nebuvo išplėtotas. Paminėsime keletą pagrindinių dalykų. Pirmąją Lietuvoje parengtą informaciją nelietuvių auditorijai išleido Europos komitetas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. 2000 metų antrojoje pusėje pasirodė specialus „Integracijos žinių“ daidžestas rusų ir lenkų kalbomis, Europos komitetas išvertė ir išleido K. Petrauskio brošiūrą „Ar yra alternatyva Europos Sąjungai?“. Kiek vėliau vėl buvo išleistas „Integracijos žinių“ daidžestas, kurio rusiškoji versija buvo platinama ir Kaliningrade. Kaip specifinėje situacijoje esantį galima apibūdinti ES infocentrą Visagine, atidarytą 2002 m. pradžioje, kurį, be Europos Komiteto, rėmė Didžiosios Britanijos ambasada. Būta laidų Europos integracijos tema ne lietuvių auditorijai per Lietuvos radiją, per kai kurias kitas radijo ir TV stotis (Ruskoje radio – Vilnius; 11K; Znad Wilii), tačiau pastarosios labiau rodo atskirų žurnalistų iniciatyvą, o ne kryptingą informacinę politiką ar tam tikroms informacijos adresatų grupėms teikiamą svarbą.

Atskirą informacinį projektą 2001 metais surengė Nacionalinė regionų plėtros agentūra (NRPA), gavusi paramą iš ES. Ji pasirinko Vilnijos lenkų auditoriją, t.y. žmones, kurie pagal apklausų duomenis atrodė „mažiausiai informuoti apie ES. Tai vyresnio amžiaus, turintys palyginti menką išsilavinimą, gaunantys mažas pajamas, gyvenantys kaime, dirbantys daugiausia žemės ūkyje lenkų tautybės Vilniaus rajono gyventojai“⁴. NRPA ruošė seminarus, rengė straipsnius spaudoje, platino informacinę medžiagą lenkiškai. Atskirų leidinių į rusų ir lenkų kalbas yra išvertusi ES atstovybė Vilniuje.

Kiek sunkiau įvertinti pačių rusakalbių ir lenkakalbių auditorijų interesą ir aktyvumą vartojant/reaguojant į informaciją apie Europos integraciją. Kai kurie nelietuviškos žiniasklaidos atstovai yra dalyvavę specialiose stažuotėse užsienyje. Išsiskiria Visagino žiniasklaida, kurios atstovai yra laimėję Europos Komiteto rengtus regioninės spaudos publikacijų apie Europos integraciją konkursus (2000 ir 2001 m.). Tačiau kol kas sunku įvertinti, ar atskiros stažuotės bei straipsniai yra tik asmeninės iniciatyvos, profesinio intereso ir konjunktyros išmanymo atvejai, ar jie atspindi ir tam tikros auditorijos susidomėjimą. Štai tarp Europos Komiteto organizuoto NVO informacinių projektų konkurso (2001 m.) laimėtojų yra nevyriausybinių organizacijos lenkų auditorijai parengtas projektas. Turint omenyje ankstesnę informacinę medžiagą – NRPA projektą – rusų auditorija, atrodo, liko menkliau paliesta. Šią nuomonę patvirtina ir ta aplinkybė, kad Europos komiteto tinklalapyje atsiradus informacijai anglų ir lenkų kalbomis, informacijos rusų kalba nebuvo. Informacijos centruose (Europos Komiteto ar ES atstovybės) taip pat pastebima, kad lenkai daugiau dėmesio sulaukia iš įvairių organizacijų; o rusai daugiau domisi individualiai (pvz., iniciatyvūs mokytojai), o ne organizuotai.

Svarbu atkreipti dėmesį į mažumų socialinės adaptacijos ir jų nuostatų santykį. Tikėtina, kad labiau prisitaikiusios, labiau integruotos mažumos yra panašios į daugumą savo socialine situacija ir bendro gyvenimo nuostatomis. Todėl kuo labiau mažuma integruota į bendrą valstybės ir visuomenės kontekstą, tuo jos nuostatos – įskaitant ir eurointegracines – artimesnės (analogiškos) daugumos tautinės grupės nuostatomis.

Lenkų nuostatos atitinka analogiškomis socialinėms grupėms priklausančių lietuvių nuostatas. Tai paneigia lenkų, kaip nepakankamai integruotos grupės, stereotipą ir patvirtina, kad lenkakalbiams gyventojams galima taikyti panašią kaip ir lietuviams informavimo apie ES strategiją. Prie lenkamis specifinių nuomonės apie stojimą į ES formuojančių veiksnių galima priskirti Lenkijos pavyzdį. Lenkijos valstybės ir visuomenės palankumas eurointegracijai veikia kaip tam tikras autoritetas, o Lenkijos piliečių nuomonės ir patirtis gali būti vienas iš pasitikėjimą keliančių informacijos perteikimo būdų⁵. Kita vertus, galima spėti,

⁴ Iš NRPA pranešimo spaudai „Lietuvos lenkai daugiau žinos apie Europos Sąjungą“, 2001 gegužė.

⁵ Šis būdas buvo panaudotas NRPA projekte „Vilniaus regiono lenkakalbių gyventojų informavimas apie Lietuvos stojimą į ES“ pakviečiant lektorius iš Lenkijos.

jog ir taip jautrus žemės gražinimo klausimas Vilniuje gali padidinti skeptiškumą dėl su naryste ES susijusio žemės pardavimo užsieniečiams. Papildomas veiksnys Vilniuje, ypač pasienio rajonuose, populiarūs „Lukašenkos televizija“.

Likus keleriems metams iki referendumo rusų grupė iš didžiausių euroentuziastų tapo didžiausiais euroskeptikais. Tapo akivaizdu, kad rusų eurointegracinių nuostatų aiškinimas jų palyginti aukštesniu išsilavinimu, gyvenimu mieste ar socialine sėkme yra nepakankamas, nes jų nuostatos ilgainiui kito labiausiai ir kitaip, negu daugumos. Todėl vertėtų aptarti daugiau veiksnių, kurie formuoja rusų eurointegracijos suvokimą. Kokybinių tyrimų interviu medžiaga leidžia formuluoti hipotezę apie tapatumo nulemtas rusų eurointegracines nuostatas. Šiuo atveju pagrindiniai socialinės adaptacijos rodikliai yra ne formalios charakteristikos (išsilavinimas, amžius, miestas/kaimas), o subjektyvi savijauta, kuri, kaip minėta, susijusi su simboliškai sąveika. Išaugęs euroskeptiškumas gali išreikšti gilėjančią rusų marginalizaciją, atotrūkį nuo bendrų visuomenės aktualijų, indiferentiškumą ar net susvetimėjimą. Pilietinę anomiją palaiko ir spauda rusų kalba, mažai rašanti ir neorientuojanti savo skaitytojų į dalyvavimą Lietuvos vidaus gyvenime⁶. Lietuvos rusiškieji laikraščiai irgi yra vienas iš informacijos kanalų, perteikiančių Rusijos nuomones, kurios (kaip ir lenkų atveju) turi tam tikros reikšmės rusų tautybės Lietuvos piliečiams. Dėl to vis dažniau galima pajusti tam tikrą rusų skeptiškumą, abejones dėl Kaliningrado padėties ateityje (kuri per pastaruosius porą metų tapo aktualija), nors sunku spręsti apie kokius nors realius Lietuvos rusų ryšius su Kaliningradu. Užsitęsusi nežinia dėl Visagino perspektyvų yra vienas iš veiksnių, formuojančių nuomonę apie Lietuvos nepajėgumą išspręsti regioninio masto problemą ir skatinančių rusus modeliuoti savo ateitį ne kitaip kaip tik išvykimu.

Paradoksalu, tačiau net euroentuziazmas dažnai gali būti ne rusų integracijos į Lietuvos visuomenę, o jų atotrūkio išraiška. Pavyzdžiui, tikėtina, kad rusų grupėje ryškios migracinės nuostatos skatina palankumą Lietuvos narystei ES. Tačiau pats migracinių nuostatų stiprumas rodo tam tikrą diskomfortą. Iki šiol tarp rusų pastebimas drovėjimasis dėl kalbos barjero arba dėl nelietuviškos pavardės. Tai rodo ryškų mažumos sindromą ir tarptautinių santykių aktualumą. O rusai eurobiurokratijai linkę priskirti efektyvios mažumų teisių gynėjos vaidmenį.

Turint omenyje subjektyviai sau priskiriamą statuso sumenkėjimą, tapatybės krizę (palyginti menką identifikaciją su daugybe apklausose siūlomų identifikacijos grupių) ir palyginti silpną tapatinimąsi su šalimi, sunku sutikti, kad rusų euroentuziazmas – tai tiesiog socialinės sėkmės ar integracijos atspindys. Parama „Europos reikalui“ greičiau turi simbolinę prasmę ir labiau yra susijusi su mažumos savijauta, o ne tik su sociodemografiniais bruožais, dabartine sėkme ar racionalių išskaičiavimu⁷. Kai ne kvalifikuotas darbininkas rusas pareiškia, kad

⁶ Mackevič, N. (2002) „Rusiška spauda marginalizacijos akivaizdoje“, [www.vdu.lt/PMDI/projektas/index.html].

⁷ Kultūrinės simpatijos „Europai“ taip pat neturi reikšmės: nurodydami grupes, su kuriomis jaučiasi susiję, Lietuvos rusai „Europą“ ir „europiečius“ žymi taip pat retai, kaip ir kitų tautybių Lietuvos žmonės.

„aš – Europos žmogus“⁸, jis išsaugo savigarbą ir igauna orumo. Remti Europos idėją – tai būdas išvengti susidūrimo su dalyvavimo nacionalinėje valstybėje problema, tai būdas atsiriboti, peržengti mažumos-daugumos santykių problemą. Kartais tai – nesąmoningas mėginimas įveikti savo situacijos problemas, marginalizacijos grėsmę. Marginalumas nebūtinai reiškia absoliutų atotrūkį arba asocialų gyvenimą. Atsidūrę tarp dviejų kultūrų, nelietuvių tautybės žmonės ne visuomet suranda atramą: praradę vienos kultūros pagrindus (pvz., ryšį su savo etnine bendruomene arba jos kultūra), negali pritaipyti prie kitos (šalies, kurioje gyvena). O tokios atramos egzistavimas – gana svarbus dalykas daugelio visuomeninių nuostatų formavimuisi.

Apibendrinant galima teigti, kad skirtinga nuomonių kaita patvirtina, jog etninė dimensija yra svarbu, kad etninės grupės nevienodai reagavo į tuos pačius veiksnius, arba jų nuostatomis buvo svarbios skirtingos aplinkybės. Vis dėlto menkesnė ir pasyvesnė mažumų parama integracijai atspindi, kad informacinės kampanijos poveikis joms buvo ribotas, o prieš referendumą besimobilizuojanti visuomenės dauguma nesugebėjo į savo gretas įtraukti tam tikrų gyventojų grupių. Be to, tikėtina, kad „euronuostatų“ ypatumai yra susiję su platesnėmis pilietinio pasyvumo ir marginalumo tendencijomis mažumų grupėse, su menkesniu aktyvumu balsuojant, su menkesniu domėjimusi ir tapatinimusi su Lietuvos politinėmis realijomis. Prieš referendumą išreikštos mažumų nuostatos dėl Lietuvos integracijos į Europos Sąjungą lieka aktualios ir Lietuvai tapus ES nare, ypač siekiant užtikrinti sėkmingus integracinius procesus.

LITERATŪRA

- Gaidys, V. (2002) Inter-ethnic Relations in Lithuania (Evidence from Public Opinion Polls). Nepublikuotas straipsnis.
 NRPA pranešimas spaudai „Lietuvos lenkai daugiau žinos apie Europos Sąjungą“, 2001 gegužė.
 Mackevič, N. (2002) „Rusiška spauda marginalizacijos akivaizdoje“, [www.vdu.lt/PMDI/projektas/index.html].

ATTITUDES OF ETHNIC GROUPS TOWARDS EUROPEAN INTEGRATION IN LITHUANIA

Tadas Leončikas

INSTITUTE FOR SOCIAL RESEARCH, LITHUANIA

SUMMARY. The survey data on the extent and differences of support for Lithuania's accession to the European Union in the major ethnic groups of Lithuania (Lithuanians, Russians, and Poles) reveal differences and encourage one to search for the reasons behind those differences. The major informa-

⁸ Interviu (2001 m. birželis, N. Kasatkina).

tional activities targeted at the ethnic minorities and their own motivation behind supporting or disliking European integration may also interestingly reflect more general features of the minority situation in the country.

The number of supporters of Lithuania's membership in the EU was greater than that of the sceptics in all the major ethnic groups at three different moments in the country's preparation for membership. The data for comparison come from 1997–1998, the second half of the 2000, and from February 2003, the latter being just a few months before the referendum took place (May 10–11). The data come from Vilmorus; the European Committee to the Government of Lithuania; and the Delegation of the European Commission in Lithuania. Although usually the share of minorities in a regular public opinion survey sample is too small, these data are aggregated (or come from an extra large sample in the case of the February 2003 survey) and enable specific trends to be spoken about. The support of Lithuanians for integration increased during the period, while minorities were a little less enthusiastic. Although the number of undecided decreased over time in all the groups, it remained largest among the Poles. However, the greatest change occurred among the Russians, who were the strongest supporters of integration before 1999. In the second half of 2000, one-third of the Russians had a negative attitude. Even the active campaign did not affect the minorities to the extent that their enthusiasm would reach as high a level of support as Lithuanians exhibited a few months before and during the referendum.

A few years ago, the explanation of differences in the attitudes of the various socio-demographic characteristics of the ethnic groups seemed feasible. The higher rate of Russians with higher education and residing in cities corresponded well with the general trend of higher support to EU membership in towns and among the educated. However, after the sudden change of attitudes, the schematic socio-demographic explanation no longer seems appropriate.

It is worthwhile to notice the deficiencies in the information activities oriented to non-Lithuanian (in ethnic terms) audiences. Although various agencies produced several editions of printed information or broadcasted special programmes, they were not a part of any coherent information policy. Still, ethnically Polish people seem to have received more attention than Russians did. As far as the interest of minorities is concerned, it is much harder to assess. Nonetheless, there seems to be more interest expressed by the Polish public organisations, while in the case of the Russians, individual inquiries prevail (in terms of the queries received at information centers).

Apart from the above, other factors have appeared that may have affected minority attitudes. While membership in the EU was becoming closer, the attitudes of ethnically related states became clearer. Yet they had different effects. For instance, Poland is actively pro-European, and this can have some authority even for Lithuania's Poles. For Russians, the complicated future situation of Kaliningrad after Lithuania's accession to the EU may have evoked reservation.

However, for the general explanation we suggest that the attitudes of the minorities depend on the success of their adaptation and integration into the society at large: the more a group is integrated, the more its attitudes (European integration included) resemble the majority. A review of several recent pieces of data on loyalty, identity, and status suggest that Poles can no longer be seen as a "problematic" minority. Also, they can be addressed with similar arguments and informational strategies as the ethnic majority. At the same time, we notice that Russians have an identity crisis, have lower identification with Lithuanian citizenship, and feel that they have gone down in terms of their social status. Given this, relatively higher education or social success is not an adequate explanation for the Russian support and, later, loss of support for European integration.

The low support among Russians and high rates of indecision among Russians and Poles reflect the failures of adaptation, the estrangement of minorities from public participation. This hypothesis is indirectly confirmed by a tendency of relatively low voter turnout, low civic activism, and low level of identification with a specific political part among the ethnic minorities. It also contradicts the stereotypes about the well-integrated Russian minority and hard-to-integrate Polish minority in Lithuania.

Gauta 2003 m. gruodį
Įteikta spaudai 2004 m. gruodį